
Refah ve Barışın Küreselleşme Yoluyla Yayılmaları*

◆

Erich Weede**

Kapitalizm ve ekonomik özgürlük barışı teşvik eder. Küreselleşme, kapitalizmin evrenselleşmesi olarak, bir pazar genişlemesi ve pazar entegrasyon süreci olarak anlaşılabilir. Küreselleşmenin kısa bir ekonomi-politik tartışmasından sonra, sıklıkla gözden kaçan güvenlik ile ilgili faydasına dönüyorum. Refahın yayılması, serbest ticaret ve demokratikleşme, hikâyenin bir parçasıdır. Kantitatif çalışmalar, ticaret ya da ekonomik açıklık ve çatışmanın önlenmesi arasındaki nedensel ilişkide olduğu gibi, askerî çatışmayı önlemek için, refah ve demokrasi ile bağlantılı olarak, serbest ticaretin işleyişindeki neden-sel zincire kuvvetli kanıtlar sağlar. Kantitatif literatürü kısaca yeniden gözden geçirdikten ve bazı metodolojik meseleleri tartıştıktan sonra, kapitalist barışı, tarihî örnekler ve çağdaş uygulamalarla anlattım. Son olarak, kapitalist barışın, Batı toplumlarından, fakir ve çatışmaya eğilimli ulus ve bölgelere nasıl "ihraç" edilebileceğini inceliyorum.

*"The Diffusion of Prosperity and Peace by Globalization", The Independent Review, v.IX, n.2, 2004, ss. 165-186.

** Erich WEEDE, Almanya Bonn Üniversitesi'nde sosyoloji profesörüdür.

Küreselleşmenin Ekonomi-Politiği

Küreselleşme süreci, geç 19. yüzyılda başlamıştı. I. Dünya Savaşı'ndan önce, ticaret ve yabancı yatırım, oldukça küreselleşmişti. Uluslararası göçün önündeki politik engellerin zayıf olması sayesinde, emek pazarları, 20. yüzyılın başlangıcında, sonunda olduğundan daha fazla küreselleşmişti. İki dünya savaşı arasındaki Büyük Buhran, küresel pazar entegrasyonu sürecini bir yarım yüzyıl kesti. Ondan sonra, süreç, güçlendi ve hızlandı. Günümüzde, düşük ücretli ülkelerdeki ucuz, hızlı ve güvenilir iletişim ve nakliye, üreticiler ve bazı servis sağlayıcılara, zengin ülkelerdeki yüksek maliyetli üreticilere, kendi bahçelerinde meydan okuma imkânı sağlıyor, fakat, düşen fiyatlarla ve kıtalararası iletişim ve nakliyenin yükselen hızıyla sonuçlanan teknolojik yenilik, küreselleşmenin tek belirleyicisi değil. Zengin ve yoksul ülkelerdeki siyasal kararlar da, benzer şekilde küreselleşmeyi güçlü biçimde etkilemektedir. Ticaretin önündeki tarifeler ve daha düşük seviyede de olsa, tarife dışı engeller azaltıldı. Pek çok ülke, ölçek ekonomilerine ve alıcı ile satıcılara bakarak, ticarî amaçlarını gerçekleştirmek için, görece avantajlarını tespit etmeye ve bunlardan faydalanmaya çalışıyor. Eğer, ülkeler arasındaki ticaret gerçekten serbest ise, o zaman bu, bütün uluslara zenginleşme imkânı verir.

Adam Smith'in Ulusların Zenginliği ([1776] 1976)'nin yayınlanmasından bu yana, piyasa hacminin, işbölümünü sınırladığını ve işbölümünün yenilik ve verimliliğini arttırdığını biliyoruz. İlke olarak, küreselleşme, ailelerin, kendi-ne yeter çiftçilik ve eve ait üretimden, pazar için üretime geçişiyle başlayan ekonomik evrimin son mantikî noktasıdır. Küreselleşme tamamlanmadığı sürece –ve elbette henüz tamamlanmamıştır- yeni pazar genişlemesi tarafından yaratılan ticarî kâr imkânları varolmaya devam etmektedir. Ancak, küreselleşme, rekabetçi baskıyı arttırdığından, kin gütmeye neden olur. Haddizatında, küreselleşme, serbest ticareti kolaylaştıran siyasî kararlar ve teknolojik yenilikten doğar, bu kararlar ve yenilikler de, kin gütmeye hâlini kışkırtır. Zaten dünya, ulusal direncin sınırlı miktarda zarar verebileceği kadar küreselleşti. ABD için söz konusu olanın dışında, ulusal direnç, muhtemelen, bir ülkenin gücünü kaybetmesine, küreselleşme sürecinin raydan çıkmasından daha fazla yardım etmektedir.

Serbest ticaret saldırıya açıktır. Eğer yabancılar, bir uyum sağlama ihtiyacının nedeni olarak algılanırsa, o zaman, serbest ticarete saldırmak, siyasal olarak cazip hale gelir. Ne de olsa, hiçbir politikacı, oy kullanamayan yabancıların sevgisinden yarar sağlayamaz. Kuşkusuz, serbest ticaretin faydaları

P i y a s a

konusunda (ticarî ortağınız serbest ticareti uygulamıyor olsa bile) ısrar eden ekonomistler haklıdır. Faydalar, tüketicilere daha düşük fiyattan hizmet sunmanın yanında, faktörlerin toplam verimliliğini daha hızlı arttırmasını da kapsar (Edwards 1998; OECD 2003, 89). Bununla birlikte, serbest ticaretin yararları, maliyetler (örneğin iflaslar ve iş kayıpları) yoğunlaşma ve daha belirgin hale gelme eğiliminde iken, geniş çapta yayılmaya meyyalıdır. Bu nedenle, serbest ticaret karşısındaki siyasal pozisyon, ekonomik argümanın zayıflığına karşın, çok güçlü olabilir.

Zengin Batı toplumlarında, küreselleşmeden en çok kim etkilenmektedir? Yoksul ülkelerdeki niteliksiz iş gücünün zengin ülkelerdekinden daha ucuz olmasına rağmen, bu fark, yoksul ülkelere ve oradaki daha az ücret ödenen işçiye, zorunlu olarak izafi bir avantaj sağlamaz. Zengin ülkelerdeki niteliksiz işçi bile, çoğu zaman, yoksul ülkelerde olduğundan çok daha verimlidir. Eğer ücret açığı, telâfi edici bir verimlilik boşluğu tarafından etkisiz bırakılırsa, emek birim fiyatları, ücretteki uluslararası farklardan etkilenmez. Zengin ülkelerdeki niteliksiz emeğe, yoksul ülkelerdeki niteliksiz emekten daha fazla ücret ödenirse, o zaman, serbest ticaret, yoğun olarak ithal edilebilir ürünlerin üretiminde kullanılan zengin ülke işgücüne olan talebi azaltır, –düşük fiyat için- Batı ithalleri ile rekabet eden ürünlerin üretiminde nitelikli işgücü kullanılır. Düşük nitelikli Batılı işçilerin ücretleri, aşağı doğru baskıdan dolayı zarar görebilir, çünkü, yaptıkları işler, öncekinden daha kolay ikâme edilebilir hale gelir (Rodrik 1997). Bu süreç, ABD'deki gibi, kazançların değişkenliği ve gelir eşitsizliğinin artması, ya da, Kıta Avrupası'nın büyük bir kısmındaki gibi, derin bir eşitsizlik ile sonuçlanabilir. Kuşkusuz, işsizlik, acımasız uluslararası rekabet ve ülkedeki esnek olmayan emek pazarı kombinasyonunun en muhtemel sonucudur. Diğer türlü, ticaretin, istihdam kompozisyonunu etkilemesi, istihdamın miktarını etkilemesinden daha muhtemeldir (Irwin 2002, 71).

Analistler, Batı'daki niteliksiz işgücü çıkmazına neden olan ticaret ya da teknolojik ilerlemenin düzeyini tartışmaktadırlar. Çoğunluk bakışın (örneğin, Krugman 1996), büyük bölümünden teknolojik ilerlemeyi sorumlu tutmasına rağmen, bu yargı bütünüyle tatmin edici değildir, çünkü, teknolojik ilerleme, çoğu defa, kesin ölçüden ziyade, tahmini üretim amaç fonksiyon artanları sonucunu vermektedir. Sözü nü sakınmayan bir azınlık (örneğin, Wood 1994, 166-67), suçlamaların çoğunu serbest ticarete yöneltiyor ve zengin ülkelerde, yaklaşık 9 milyon işin, 1990'larda ve çok daha fazlasının şu ana kadar kaybedildiğini tahmin ediyor. Fakat, yoksul ülkelerdeki 23 milyon işin ek kazancı, insanî hisleri tatmin etmekte, ancak, Batılı politikacıların

seçimleri kazanmasına yardım etmemektedir. Son üç yılda, ABD’de (“Flying on One Engine” 2003, 30), 6 imalat işinden biri kaybedildi. Elbette, bu iş kaybının ya da artan ücret eşitsizliğinin belirleyicisi olmamasına rağmen, bazı Amerikalılar, onu günah keçisi olarak görürler. Çünkü Çin, ABD ile, Japonya ile arasında olandan bile büyük ticaret fazlasına sahiptir. Çin’in yoğun biçimde eleştirilmesi de ABD’de popüler oldu.

Dikkatli bir bakış ile, küreselleşme, ekonomik özgürlüğün ve sağlam mülkiyet hakkının yayılması için umut verici bir neden sağlar. Küreselleşme, politikacıların ellerini kollarını bağlar ve onların, refah devleti ve onun mal ve hizmet üreten saikleri üzerindeki olumsuz etkileri gibi, siyasal olarak cazip fakat kendini yok edici siyasalarını takip etmelerine mani olur. Vanberg’in gözlemlediği üzere, “egemenlik bölgeleri arasındaki rekabet, vatandaşlara ve egemenlik hakkını kullananlara, ister imtiyazlı grupların, isterse de siyasal karar alma gücü saltanatına sahip olanların lehine olsun, istismarlar karşısında etkili bir koruma sağlar” (200, 106). Piyasaların siyasal birimlerden anlamlı bir biçimde daha geniş olduğu yerde, onları siyasal kontrol ve ekonomik özgürlüğü baltalamak yoluyla boğmak, diğer yerlerden daha zor olmaktadır. Kanaatimce (Weede 1996, 4. Bölüm ve 2000, Jones 1981’den mülhem olarak), Batı’nın yükselmesi ve büyük Asya medeniyetlerinin yirminci asrın ortalarına ve hatta sonlarına kadarki nispi durgunluğu bile, Çin, Hindistan veya Orta Doğu’daki muazzam merkezleşmenin tersine, Avrupa’daki siyasal parçalanma ve siyasal birleşmenin olmaması sayesinde. Batıda, sermaye ve hatta emek, daha az derecede olmak üzere, katı kuralların dışına çıkılabiliyordu. Buna tezat olarak, Asya imparatorları ya da sultanları, tüccarların ve üreticilerin mülkiyet haklarına saygı duymak için çaba göstermezlerdi.

Küreselleşme, Batılı refah devletlerinin, artan gelir eşitsizliği ya da yüksek işsizliğe (oldukça katı olan emek pazarları) razı olmasını gerektirebileceğinden, korumacılık cazip bir siyasî tedavi olmaya devam etmektedir. Siyasette rekabet, daha fazla etkinliğe veya ekonomik özgürlüğe gidişi garanti etmez. Çünkü, özel menfaatler açısından –teşebbüs sahipleri ve çalışanları, yabancı rekabet tarafından tehdit edilen işletme sahipleri ve çok daha geniş ve fakat sessiz tüketici kitleleri ile onlara hizmet etmeye istekli politikacılar- akademik destek, onların menfaatlerini meşrulaştırma açısından önemli olabilir (Bhagwati 1991, 6). Maddî mutluluk, bir kimsenin tek kaygısı olsa bile, korumacı cazibeye direnmek oldukça önemli olabilir. Korumacılık, tüketicilere zarar verir, refah artışı yapısal değişim hızını düşürür, ve işçilerin, küresel pazarlar için üretim yapan daha iyi ücretli işlere geçme fırsatını azaltır.

P i y a s a

Küreselleşmenin Güvenliğe İlişkin Faydaları

Bir Ampirik Çalışmalar İncelemesi

Her ne kadar, devletlerarası politikalar ile ilgili “realist” kuram (Waltz 1979; Mearsheimer 2001) ve küreselleşme karşısındaki eleştirel tavırlar (Gray 1998; Kapstein 1999) bu olguyu doğrulamıyor olsa da, küreselleşme ile savaşın önlenmesi arasında güçlü ve faydalı bir bağ vardır. Benim açımdan, küreselleşme ve serbest ticaretin ekonomik yararları, onun uluslararası güvenlik ile ilgili yararlarından çok daha az önemlidir. Kantitatif literatür, (Weede 1996, 8. bölüm ve 2000, 11. bölüm ile özetlenen) ekonomi, siyaset sosyolojisi ve uluslararası ilişkilerle ilgili aşağıdaki dört savda, genel kaniya daha yakın bir hâl almaktadır.

Bunlardan ilki, demokrasilerin nadiren birbirleri ile savaştığı düşüncesidir (Ryssett 1993; Russett ve Oneal 2001). Bu bulgu, demokrasilerin kendi aralarında, diğer rejimlerde gözlemlendiğinden daha az savaşıyor olduğunun zorunlu bir göstergesi değildir. Hatta, son zamanlara kadar büyük ölçüde paylaşılan, demokrasiler ile otokrasiler arasındaki savaş riskinin, otokrasiler arasındaki savaş riskinden daha yüksek olabileceği yönündeki düşünce ile de bağdaşabilir. Henüz tam olarak anlamadığımız, demokrasilerin birbirleri ile neden nadir olarak savaştıkları ve bu noktada, onların normatif mi, yoksa kurumsal karakterlerinin mi daha önemli olduğu hususundaki demokratik barış eleştirmenleri ile aynı fikri paylaşıyorum. Bununla birlikte, Batı demokrasileri arasındaki demokratik barışı, “Amerikan gücüne dayanan emperyal bir barış” (Rosato 2003, 599) olarak açıklamak kabul edilebilir bir tespit değildir. İtiraf edileceği üzere, bu bakışı 30 yıl önce benimsemiştim (Weede 1975). O dönemde, ABD müttefikleri arasındaki barışı, onların mutlak bağları, hatta, ABD’ye olan uyruklukları ile açıklıyordum. Bununla beraber, daha sonraları, ABD’nin demokratik müttefiklerinin zıttı olan otokratik müttefiklerinin, Orta Amerika’da yaşanan Futbol Savaşı ve Falklands Savaşı örneğindeki gibi, kendi aralarında ya da ABD demokratik müttefikleri ile savaştıklarını fark ettim. Bu saptamanın sonucu olarak, demokratik barış savına yöneldim. John Oneal, 2003 yılında Bonn’da ortaya koyduğu yayınlanmamış analizinde, demokratik barış tezinin, emperyal barış tezinin doğruluğunu tutarlı bir biçimde sorgulamasına rağmen, emperyal bir barışın hâkim olmasının, demokratik barış savını çürütemeyeceğini ortaya koydu.

İkincisi, refahın, ya da kişi başına düşen gelirin yüksekliğinin, demokrasiyi teşvik ettiği yönündeki düşüncedir (Burkhart ve Lewis-Beck 1994; Przeworski ve diğerleri 2000; Boix ve Stokes 2003; Rajapatirana 2004).

Üçüncüsü, yoksul ülkelerin ihracata dönük olmasının ve zengin ülkelerdeki açık pazarların (zengin ve yoksul ülkeler arasındaki ticaretin), en fazla, yoksul ülkelerin ihtiyaç duyduğu büyüme ve refahı arttırdığı yönündeki tezdır (Greenaway ve Nam 1988; Dollar 1992; Edwards 1998; Lindert ve Williamson 2001, 37; Dollar ve Kraay 2002; Rajapatirana 2004).

Dördüncü varsayım, çift taraflı ticaretin, iki ulus arasındaki savaş riskini azalttığıdır (Oneal ve Russett 1997, 1999; Russett ve Oneal 2001). Ticaretin, savaşı neden önlediğine dair iki fikir akla gelmektedir. Birincisi, muhtemelen savaşın ticareti kesintiye uğratacağıdır. İki ulus arasındaki ticaret düzeyi ne kadar yüksekse, ticarî kesintinin maliyeti de muhtemelen o kadar yüksek olur. İkinci olarak, ticaret, vatandaşlar ve devlet adamları üzerinde uygarlaştırıcı ve teskin edici bir etkisi olan ahlâkî sermayenin (Ratnapala 2003) ortaya çıkmasına ya da muhafazasına yardımcı olabilir. Ancak ne var ki, bu makale bağlamında, ticaretin neden çatışma eğilimini etkilediği sorusunu cevaplandırmak yahut bu soruyu mikro düzeydeki bazı oluşumlar aracılığıyla yanıtlamak, onun ampirik araştırmadaki etkisini ortaya çıkarmaktan daha az önemlidir.

“Ticaret yoluyla barış” düşüncesi karşısında bazı yazarların şüpheye düşmesine ve hatta bu tezi reddetmesine rağmen, onların bu konu hakkındaki eleştirileri inandırıcı olmaktan uzaktır. Beck, Katz ve Tucker (1998), zaman-serisi ve yatay-kesit verilerindeki zaman bağımlılığı ile ilgili önemli bir teknik sorunu ortaya koymuş, fakat, Russett ve Oneal (2001; Oneal 2003 ve Oneal ve Russett 2003b’ye de bakılabilir) daha erken dönemdeki çalışmalarını hedef alan bu eleştirilere yanıt vererek, bu durumun yargılarını etkilemediğini kanıtlamışlardır. Hegre’nin (2000) çalışması, bir süreliğine de olsa, “ticaret yoluyla barış” savına gereksinim duydu. Hegre, ticaretin yatıştırıcı etkisinin, gelişmiş ülkeler arasında, az gelişmiş ülkelerin birbirleriyle olan ilişkilerindeki ne nazaran daha güçlü olduğunu ortaya koydu. Ancak, daha sonraki dönemde, Mousseau, Hegre ve Oneal, varılan bu sonucu düzelterek şu fikri savundular: “Oysa ki, ekonomik bakımdan önem arz eden ticaretin, ticaret ilişkisi içinde bulunan bütün ülkeler açısından kayda değer yatıştırıcı faydaları bulunmakta, ancak, demokrasinin çatışma azaltıcı etkisi, devletlerin ekonomik gelişmişlik düzeyine bağlı olmaktadır” (2003, 300). Gelpi ve Greico (2003) başka bir tespitte bulunmuşlardır. Buna göre, ticaret, otokratik devletler arasındaki ilişkiler açısından artık yatıştırıcı bir etkiye sahip değildir. Mansfield ve Prevehouse (2003)’a göre, “ticaret yoluyla barış” savının değişimine ihtiyaç duyulmaktadır: İmtiyazlı ticaret anlaşmaları gibi kurumsal düzenlemeler önem arz etmektedir. Sınır ötesi yatırımlar gibi, ekonomik bağımlılığın diğer biçimlerinin dahi bazı yatıştırıcı etkilerinin olduğu düşünülebilir. Kuşkusuz,

P i y a s a

doğrudan yabancı yatırım (FDI), refahı, büyümeyi ve demokrasiyi teşvik eder (de Soysa ve Oneal 1999; de Soysa 2003), ancak belirtmek gerekir ki, FDI'nın akla gelen yatırımcı etkileri ile ilgili henüz yeterli düzeyde ampirik araştırma yapılmış değildir.

Bu konudaki en radikal eleştiri, Barbieri (2002)'den gelmiştir. Ona göre, çift taraflı ticaret, çatışma riskini artırır. Oneal ve Russett (2003a, 2003b; Oneal 2003, Russett 2003) tarafından belirtildiği üzere, Barbieri'nin bu tespiti, onun, ulusların askerî gücünü göz ardı ediyor oluşundan kaynaklanmaktadır. Bu güç, onların, çok uzak mesafelere savaş açma kabiliyetleridir. Arjantin ve Irak arasındaki bir savaş, ABD ve Irak ya da İran ve Irak arasındaki bir savaş kadar muhtemel midir? Şüphesiz, çatışma riskinin sifra yakın olduğu bir yerde, ticaretin, uluslararası ilişkiler üzerinde herhangi bir yatırımcı etkisi yoktur. Güç ve mesafe meselesinin yanlış olarak ele alınması dahi, bu yargıyı desteklemek için tek başına yeterli olmamaktadır. Şayet, askerî çatışma denilen şey, en az bir felaket ile sonuçlanan çatışmalarla sınırlandığı takdirde, güç ve mesafe yeterli düzeyde kontrol edilsin ya da edilmesin, ticaretin yatırımcı etkisi var demektir. Şunu da belirtmek gerekir ki, Barbieri (2003) de, ulusların daha fazla savaşması hususunda, ticaretin gerçekleşmesi için, ekonomik özgürlük ve açıklıkta yatırımcı kimi etkiler görmüştür. Russett ve Oneal'in bulgularına yönelik eleştirilere rağmen, "ticaret yoluyla barış" savı, geçerliliğini hâlâ korumakta ve güçlü bilimsel desteğin tadını çıkarmaktadır.

Ele alınması elzem olan bir başka sorun daha vardır. Barbieri'nin (2002) ölçütleri, ülkelerin ulusal ticaretine göre değişen ticarî paylaşımları üzerine bina edilmiş, oysa, Russett ve Oneal'in ölçütleri, ülkelerin ulusal ekonomilerinin büyüklüğüne göre değişen ticarî paylaşımları üzerine oturtulmuştur. Gartzke ve Li (2003), ulusların, dünya ticaretinden koştukları zaman, ulusal ticarete göre değişen ticarî paylaşımlarının artabileceğini –ampirik olduğu kadar aritmetik olarak da- ispatlamıştır. Bu durumda uluslar, ticarî ilişkilerinin büyük bölümünü, birkaç ortağın üzerine yoğunlaştırabilir ve tercihen, ekonomik bakımdan kapalı kalırlar. Eğer, Barbieri'nin ve Oneal ile Russett'in çift taraflı ticaret ile ilgili ölçütleri bunların yarattığı etkiler ile eş zamanlı olarak gerçekleşseydi, bu durumda, Barbieri'nin ticarî paylaşımları çatışma artırıcı, Oneal ve Russett'in ticarî bağımlılığı da çatışmayı azaltıcı bir etki gösterirdi. Gartzke ve Li'nin çalışmasındaki bu bulgu, sadece, ticaret ve çatışma ile ilgili tartışmada bahsi geçen iki tarafın bulgularını tekrar etmeyip; ister Oneal ve Russett'in, isterse de Barbieri'nin bulgularına dayansın, bu konuda güçlü bir duruş sergiler. Yani, söz konusu olan, gerek aralarında ticarî münasebet bulunan bütün ülkeler, gerekse askerî çatışma riski taşıyan bütün ülkeler

olsun, bu araştırma her iki durumda da kuvvetli sonuçlar ortaya koyar. Eğer askerî çatışmanın önlenmesi ile ilgili olarak, ticaretin artmasının iyi ya da kötü mü olduğu sorusuna cevap aranacak olursa, bu durumda araştırmayı, Oneal ve Russett (1997, 1999, 2003b; Russett ve Oneal 2001)'in yaptığı gibi, ulusal düzeydeki analizde açıklık ölçütüne odaklamak, Barbieri (2002)'nin yaptığı gibi oldukça kapalı durumdaki ekonomiler için daha yüksek düzeydeki bir ölçüte odaklamaktan çok daha anlamlı görünür.

Esasen, ticaretin yatıştırıcı etkisi, özellikle, çatışma eğiliminin diğer bölgelerden daha yoğun olduğu yakın ülkelerde, demokrasinin yatıştırıcı etkisinden bile daha güçlüdür (Oneal ve Russett 1999, 29 ve 2003a, 160; Gartzke 2000, 209). Ticaret, doğrudan ve dolaylı olarak yatıştırıcı etkiler gösterdiği için, savaşın önlenmesinde merkezî bir rol oynamaktadır. Serbest ticaretin, dolaysız etkilerinin dışında, büyüme, refah ve demokrasi ile rabıtalı olarak, askerî çatışma ve savaş riskini azaltan dolaylı bir etkisi de vardır. Çünkü, ticarî kazanç sağlama, kapitalizm ve serbest piyasanın esası ya da amacıdır. Ben, uluslararası güvenliğe ilişkin doğrudan ve dolaylı faydaların tümüne, “demokratik barış”ı da kapsayan “kapitalist barış” adını veriyorum.¹ “Ticaret yoluyla barış”ın doğrudan etkisi, gelecekteki araştırmalar açısından değerini yitirse dahi, ekonomik özgürlük ve küreselleşme, kitlesel yoksulluğun üstesinden gelme ve demokratik barışın ön koşulunun oluşması yönündeki önemli rolleri elinde tutmaya devam edecektir. Bu nedenle, Oneal ve Russett, ticaretin dolaysız biçimdeki yatıştırıcı etkisinin varlığına beni inandırmadan önce, bir kapitalist barış stratejisi önermiştim (Weede 1996, 8. bölüm). Asyalı bir devlet adamı, kapitalist barışı, terimin henüz bilimsel yollarla inşa edilmesi ve belgelenmesinden dahi önce sezgisel olarak anlamıştı. Lee Kuan Yew'e göre, “Tarihin en fazla süreklilik arz eden dersi, muhterisçe büyüyen ülkelerin, toprak, insanlar ya da kaynakları ele geçirerek veya diğer ülkelerle ticaret yaparak yayılabildiği gerçeğidir. Serbest ticaretin alternatifi sadece yoksulluk değil, savaştır da” (“Survey: Asia” 1993, 24'ten alıntı).

Teori ve Neden-Sonuç İlişkisi Üzerine

Benim literatür incelemem, güçlü ve basit bir saldırı karşısında zayıf kalabilir. Özünde, atıfta bulunulan kantitatif kanıtlar, değişkenler arasındaki ilişkiden

¹ Russett ve Oneal (2001), üç temel unsur olarak ortaya konan; demokratik barış, ticaret yoluyla barış ve uluslararası hükümet kuruluşları (IGO)'nın işbirliği yoluyla barışı, Kantçı bir barışın yerine kullanırlar. Araştırmalarında, Kantçı sacayağının IGO unsuru, daha az güçlü olanıdır. Kapitalist barış terimini kimin bulduğunu bilmiyorum. Herhangi bir yerde yazılı biçimde rastlamaktan ziyade, konuşulduğunu duydum. Fakat, her kullanımında yerine oturan bir terim.

P i y a s a

ve bunların çok da detaylı düşünülmemiş olan nedensel yorumundan ibarettir. Elbette ki, ilişkiler ya da korelasyonlardan bir neden çıkarılamaz, fakat, genel olarak kabul edilen bu anlayış, neden ve korelasyonun birbirinden bağımsız olduğu anlamına da gelmez. Benim epistemolojik perspektifime göre (Lakatos 1968-69 ve Popper'den etkilenerek) izlenmesi gereken prosedür şu şekildedir: Hipotetik nedensel savlar, ampirik araştırmanın başlangıç noktasını oluşturur. Buna benzer savlar ve ceteris paribus varsayımlarından, hangi korelasyonlar ya da değişkenler arası gerileme katsayıları beklememiz gerektiği, yani; ilişkinin pozitif, sıfır veya negatif olup olmadığı sonucunu çıkarabiliriz. Ampirik kanıt, beklentilerimizi destekleyebilir ya da boşa çıkarabilir. Gerçeğe ulaşmanın, insanın sorgu yeteneklerinin ötesinde görünüyor oluşundaki kesinliğe rağmen, bilginin gelişimi için hataların azaltılması gerekmektedir.

Her ne kadar, X ve Y değişkenleri arasındaki ilişki, X'in Y'ye, Y'nin X'e, Z'nin X'e ve Y'ye sebep olduğu durumlar ve daha da komplike modellerle uyumlu olsa da, bu argüman, standart çoklu gerileme modelleri biçiminde genellenemez. Genel olarak, X ve Y üzerindeki kısmî etkilerin tahmini, Y'yi etkilemeyip X'i etkileyen veya X'e etki etmeyip Y'yi etkileyen birtakım belirleyicilerin önceden kestirilip kontrol edilmesini gerektirir. X'in Y üzerindeki kısmî etkisini kanıt olarak alıp, Y'nin de X üzerinde eşit oranda güçlü bir etkiye sahip olduğunu söylemek yanlış olur. Elbette ki, gerileme denklemlerinin açıklanması, varlığını kanıtlamaksızın nedensel bir yapı varsayar. Fakat, kesin kanıtlar ve kesinlik, ampirik bilimin karakteristikleri değildir. Mümkün olan, savların ve gözlemlenebilir gerçekliğin ne kadar uygun olduğunu ortaya koyabilmektir. Literatürde ileri sürülen kanıtların, refahın demokrasiyi, ya da demokrasi veya ticaret ikilisinin barışı sağladığını ispat edememesine ve etmemesine rağmen, bu kanıt, demokrasinin, refah veya büyümeye ya da barışın, demokrasi veya ticarete neden olduğu tam tersi bir nedenselliği de desteklemez. Bu sorulara cevap verebilmek için, yukarıda bahsedilen çalışmalarda başvurulandan farklı araştırma modellerine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle, bahsi geçen mevzular, bu yazının çalışma alanının dışındadır.

Konuyla ilgili bir başka sıkıntı da şudur: Askerî çatışmanın önlenmesinde, ticaret ve ekonomik bağımlılığın etkileri hakkında tartışırken anlatıldığı gibi, hiç gerçekleşmese dahi, ampirik çalışmaların ve teoriler ile yargıların tam olarak uygunluğu, usûlden çok, istisnadır. Bu nedenle, bazı bilim filozofları (örneğin, Kuhn 1962 ve Lakatos 1968-69), falsifikasyon fikrini eleştirerek, savların premature biçimde reddine karşı uyarıda bulunmuşlardır. Eğer, "anomaliler" ya da "falsifikasyon" aşağı yukarı her yerde bulunuyorsa, bu

durumda, görevimiz, artık çarpıtılmış ve bu sebeple reddedilmesi gereken ve gerçeklerle uyumlu olan, bu yüzden de, karşılına kanıt çıkana kadar kabul edilmeyi hak eden teoriler arasında seçim yapmak değildir. Bunun yerine, görevimiz, rekabet eden teoriler arasından seçim yapmak –örneğin, ticaretin çatışmayı pekiştirici ya da yatıştırıcı etkisi hakkında- ve nispeten diğerlerinden daha uygun olan veriyi seçmektir. Bu nedenle, literatürün ele alındığı bu yazının iddiası, ampirik kanıtın, kapitalist barış fikrine kusursuz şekilde uyması olamaz, fakat bu kanıt, yazıya, askerî çatışmanın rekabetçi izahına ve kapitalizmin menfi etkileri veya savaş ve çatışmanın önlenmesinde demokrasinin rolü olmadığı yönündeki anlayışlardan daha çok uyar.

Herkesin kabul edeceği gibi, bahsi geçen deneysel olmayan kanıt, burada ilgili olduğu üzere, doğa bilimlerinin ortaya koyduğu deneysel kanıttan daha az inandırıcıdır. Deneysel olan bilimlerde iki şey, deneysel olmayan bilimlerdekinden daha fazla kontrol altındadır, ekonometri de buna dahildir: birincisi, geçici olarak, tahmin edilen sebeplerin, hipotezi sunulan sonuçlardan önce geldiğidir ve ikincisi, çalışması süren olgunun determinantları ve bunların muhtemel bozucu etkileridir. Ama yine de, zayıf veya “korelasyonel” kanıt, hiç kanıt olmamasından daha iyidir. Şu da var ki, belirli tedbirler muhtemel olmakla birlikte, bu yaklaşım, burada tartışılan çalışmada düzenli olarak uygulanmıştır. Belirli bir zamanda gözlemlenen bağımsız bir X değişkeni ve daha sonrasında gözlemlenen bağımlı bir Y değişkeni arasındaki ilişki, X’in Y’ye neden olduğu savı açısından belli ölçüde bir destek sağlar, fakat, Y’nin X’e neden olduğuna dair herhangi bir kanıt sağlamaz. Granger’in nedensellik testleri, bu temel düşünce üzerine yoğunlaşır ve nedensel teori ile gözlemlenebilir bilginin uyumunu teyit eder (refah-demokrasi bağlantısı için Burkhart ve Lewis-Beck 1994 ve “barışın nedenleri” üzerine, Oneal, Russett, ve Berbaum 2003’e bakınız).

Kapitalist Barışa İlişkin Bazı Örnekler

Kapitalist barışa ilişkin örnekleri tartışmadan önce, onun tarih boyunca karşı karşıya kaldığı standart bir muhalif görüşü ele almalıyım. Kuşkusuz ki, I. Dünya Savaşı’ndan önce, Batılı güçler ve Orta Avrupa güçleri arasındaki, ticareti de kapsayan ekonomik bağımlılık oldukça güçlü idi. Ancak, I. Dünya Savaşı yaşandı. Bu kanıt, genel olarak kapitalist barış hakkında ve özel olarak, “ticaret yoluyla barış” ile ilgili olarak hangi çıkarımı işaret eder? Öncelikle, bize, bütün makropolitik savların –ve tabii ki burada tartışılanların- kesinliğe sa-hip ifadeler yerine sadece ihtimaller olduğunu hatırlatır. İstisnalara her zaman hazır olmalıyız. İkinci olarak, “ticaret yoluyla barış”, burada uygulanabi-

len kapitalist barış teorisinin tek unsuru değildir. Diğeri ise, “demokrasiler arasındaki barış”tır. Almanya ve müttefiklerinin Birinci Dünya Savaşı’ndan önceki demokratik karakteri tartışılabilir. Seçim hakkı sınırlamaları nedeniyle, çağdaş standartlara kavuşana kadar, I. Dünya Savaşı’ndan önceki İngiltere’nin demokratik karakteri dahi şüpheliydi. Bundan dolayı, I. Dünya Savaşı, kapitalist barışın demokratik unsuru açısından açık bir istisna değildir. Üçüncü olarak, kimse, ticaret ve demokrasi yahut kapitalist barışın askeri çatışmalar ve savaşın varlığı ya da yokluğunu açıklamaya yeterli olduğuna inanmamalı. Olsa olsa, “kapitalist barış teorisi”nin, bilinen bazı yatıştırıcı etkileri özetlediğini, fakat, çatışmayı kışkırtıcı değişkenleri ve onların etkilerini özetlemediğini iddia edebiliriz (Russett 2003). Demokrasi ve ticaretin yatıştırıcı etkilerini belgeleyen kantitatif araştırmaların tekrar tekrar ortaya koyduğu üzere (örneğin Oneal ve Russett 1997, 1999; Russett ve Oneal 2001), güç dengeleri de önemlidir. I. Dünya Savaşı’ndan önce, zıt koalisyonlar arasındaki güç dengesi oldukça eşitti. Aralarında yatıştırıcı üstün etkiler yoktu. I. Dünya Savaşı’nın, kapitalist barış teorisinin değerini ortaya koyan bir örnek olduğu veya teoriyi ciddi biçimde baltaladığı iddia edilemez.

I. ve II. Dünya Savaşı düzenlerinin uzun dönemli etkilerinin, savaşın mağluplarına bir kapitalist barış stratejisi uygulanmasındaki başarısızlık ya da başarıdan dolayı ortaya çıktığı ileri sürülebilir. I. Dünya Savaşı’ndan sonra, diğer ulusların yaratabildiğinden daha fazla barış düzeni sağlayan Fransa, kapitalist barışı geliştirmeyi başaramadı. Almanya’daki mutsuzluk ve umutsuzluk, Hitler’in güçlenmesine ve dolaylı olarak, Fransa’nın müttefikleri tarafından kurtarılmak zorunda kaldığı II. Dünya Savaşı’na yol açtı. II. Dünya Savaşı’ndan sonra ABD, galip geldiği ülkeler için kapitalist bir barış stratejisi izledi ve Almanya ile Japonya’yı müttefikleri haline getirmeyi başardı.

Eğer Batı, küreselleşmenin başarısızlık ihtimalinden –yani, onun, statükoyu ve o suretle Batı ya da ABD’nin hegemonyasını baltalayan doğal eğiliminden çekinseydi, ya da korumacılığa dönmüş olsaydı, o zaman, siyasaları, dışarıdan, beyaz ırkçılık şeklinde algılanabilirdi. Batıdaki korumacılık, batılı olmayan pek çoğunu uzun süreli bir yoksulluğa mahkûm edebilirdi. Korumacılık, Huntington’un (1996) “medeniyetler çatışması” tezini, kendini gerçekleştiren bir kehanete dönüştürebilir.

Ticaret yoluyla barış, en az, demokrasi yoluyla barış kadar önemlidir. Ticaret (refaha olan katkısı nedeniyle), demokrasiyi ve o suretle, hüküm sürdüğü yerdeki demokratik barışı sigorta eder. Şu da var ki, ticaret, demokratikleşme yoluyla ortaya çıkan barışı etkileyen jeopolitik bir karmaşadan zarar görmez.

En iyi araştırmaya göre, en azından son yıllar için, demokrasiler arasındaki savaş riski, diğer yerlerdekinden çok daha düşük, fakat, bir demokrasi ile bir otokrazi arasındaki savaş riski, diğer yerlerdeki nazaran çok daha yüksektir. Her ne kadar, Russett ve Oneal (2001, 116) bu yaklaşımı artık benimsiyor olmasalar da, ben, onların bu konudaki fikirlerinin doğruluğundan emin değilim. Bana, Soğuk Savaş dönemindeki (Oneal ve Russett 1997) tartışmaların ayrı bir analizinin bulguları, 1885'te başlayan; çok kutuplu II. Dünya Savaşı öncesi dönemi, iki kutuplu Soğuk Savaş dönemini ve ondan sonra tek kutuplu dönemin başlangıcındaki ilişkileri birleştiren bir veri analizinden daha inandırıcı görünmektedir. Russett ve Oneal (2001, 113) tarafından ifade edilen bulgulardan bazıları –şöyle ki, araştırmanın çok kutuplu ve tek kutuplu dönemlerinde yer alan askerî tartışmalar üzerindeki, nitelik itibarıyla farklı ittifak etkileri– dünya siyasetindeki farklı dönemlere ait aynı nedensel yapıyı benimsetmenin hikmeti üzerinde şüphe uyandırıyor (Gowa 1999).

Eğer, benim yaptığım gibi, demokrasinin sadece demokrasiler arasında barışa neden olduğu düşüncesini kabul edersek, o zaman demokratikleşme, her yerde barışa yardım etmemiş olur. Derin ölçüde otokratik bir bölgede bulunan bir ulusun demokratikleşmesini tahayyül edin. Bu ülkenin demokratikleşmesi, bazı otokratik –demokratik ülke çiftlerini ortaya çıkarabilir ve o suretle savaş riskini arttırır. Zıt bir biçimde, demokrasiler tarafından kuşatılan bir ulusun demokratikleşmesi elbette istenilir bir durumdur. Demokratik barış, öncelikle, Kuzey Atlantik merkezinden yakın alanlara yayılmalıdır. Demokratik bloğun coğrafi yakınlığı, demokrasinin yatıştırıcı etkilerinin, uygulama açısından ön koşuldur. Öncelikle Polonya'da ardından da Özbekistan'da demokrasiyi geliştirmek, sadece istenilen bir durum değil, aynı zamanda, tersi yöndeki bir sıralamanın olmasından çok daha uygundur. Ayrıca, bugün için Afganistan'da ve Irak'ta girişildiği gibi, yoksul ve siyasal yönden istikrarsız olan ülkelerdeki demokrasi dayatmasının, demokratikleşme ve istikrar kadar, en azından, düşmanlıklar yaratması da muhtemeldir.

İsrail ve Tayvan, barışseverlik aracı olarak demokratikleşme karşılığına örnek teşkil ederler. İsrail, bir demokrasi olmakla birlikte, uzunca bir süredir, etrafı otokratik rejimlerle çevrilidir. Her ne kadar, otokratik bir İsrail'in, otokratik komşuları arasında, mutlak surette güvende olduğunu söyleyemsek de, iki otokrazi arasında bir uzlaşmaya varmak –Örneğin Golan Tepeleri– bir demokrasi ve bir otokrasinin uzlaşmasından daha kolaydır. Veya Tayvan'ı ele alalım. Son zamanlara kadar, anakara ve Tayvan, kendilerini, Çin'in parçaları olarak kabul ediyordu. Bugün için Tayvan bir demokrasi ve anakara bir otokrazi olarak kalmıştır. Şüphesiz, Tayvan'ın demokratikleşmesi, iki

P i y a s a

yönetim sınıfı arasındaki birleşme konusunda yaşanan en elit pazarlık için engeller ortaya çıkarmıştır.

Bununla beraber, neyse ki, Tayvan'ın demokratikleşmesi, Konfüçyen ve Sinik medeniyetin demokrasi ile bağdaşmaz olduğu düşüncesini zaten çürütmüştür. Eğer Çin ekonomisi müreffeh hale gelip, yoksulluğu aşarsa, o zaman anakara Çin, yirmi ya da otuz yıl içinde bir demokrasi haline gelebilir. Umut verici bazı gelişmeler zaten gözlemlenmektedir. Kasaba seçimleri yaklaşık on yıldır gerçekleştiriliyor (Rowen 1996). Bazı kadrolar, seçim yoluyla devre dışı bırakıldı. 2003'te, Pekin'in bazı yerlerinde ve diğer büyük şehirlerde alt sınıf çevre komite liderleri seçildi ("A Qualified Vote" 2003, 54). Bununla birlikte, Çin, öncekinden daha fazla hukukçu yetiştiriyor ve Çinliler, hukukun ekonomik yararlarının farkına varmaya başlıyorlar (Pei 1998). Çin'in zayıf insan hakları performansını açık açık eleştirmek yerine, onun kapitalist dünya ekonomisine katılımında ve ekonomik tutkuları için gönüllü olarak izleyeceği, demokrasiye gelecekteki geçişi için yasal bazı kurumlar oluşturmasını desteklemek, daha etkili bir yol olarak görünmektedir. Zakaria'nın gözlemlediği gibi, "WTO ile olan anlaşmalarını yerine getirmek için hükümet, daha güçlü ekonomik haklar ve vatandaşlık hakları ihdas ederek Çin hukukunda geniş kapsamlı reformlar yaptı" (2003, 84). Tezat biçimde, Sovyet Rusya sonrası, hukuk yönetimi olmaksızın, seçime dayalı demokrasinin kısmi değerine dair canlı bir örnek oluşturuyor.

Mousseau, Hegre ve Oneal (2003)'e göre, "demokratikleşme yoluyla barış" a zıt olarak, "ticaret yoluyla barış", ulusların ekonomik gelişmişlik düzeyi dikkate alınmaksızın uygulanıyor. Şu da var ki, kapitalist barışın, demokratik barış unsuru, demokrasinin yayılmasında veya demokrasi ve otokrasinin "kaplanpostu" modellerinde, ani sıçrama etkisini önleme ihtiyacı duyan jeopolitik tarafından zorlanmaktadır. Mamafih, kapitalist barışın "ticaret yoluyla barış" unsuru, böylesi hiçbir sınırlamadan zarar görmez. İstenilen araçlarla varılabilen istenilir bir sona nadir bir örnek teşkil eder. Tezat olarak, korumacılık, daha az refah ve daha çok savaşa neden olur. Küreselleşmenin ya da eşitsizliğin meydana gelmesinin, demokrasileri dengesizleştirdiği ve iç çatışma ile şiddeti arttırdığının ileri sürülmesine rağmen, bu bakışı desteklemek için, az sayıda ampirik kanıt bulunmaktadır (de Soysa 2003; Fearon ve Laitin 2003; Hegre, Gissinger, ve Gleditsch 2003; Weede 2003; World Bank 2003).

Kapitalist Bir Barışı Teşvik Etmek İçin Ne Yapılabilir?

Rummel (1994), otokrasilerin, –çoğunlukla, bir ayaklanma, iç savaş ve devrim sonucunda ortaya çıkarlar- yirminci yüzyıldaki uluslararası savaş, ayaklanma ya da devrimlerden bile daha fazla insanın canına mal olduğunu belirtmektedir.

Her ne kadar, uluslar arasında ya da kendi içinde bir otokratik barış olmalıysa da, -bu iddiaların doğruluğunu sorgulayan çalışmalara (Pecency, Beer, ve Sanchez-Terry 2002; Fearon ve Laitin 2003, 85) rağmen- otokratik çare, savaşın ve iç savaşın hastalıklarından dahi daha kanlı görünmektedir.² Bu nedenle, demokrasiyi zaten varolduğu yerde korumak ve bir yerde inşa etmek, ayaklanma, politik şiddet ve savaş ile ilgili problemlerin çözümünün parçası olmalıdır. Çünkü, yukarıda tartışılan ampirik çalışmalar, demokrasiler arasındaki savaşın önlenmesinde, onun oldukça güçlü olan bazı etkilerini ortaya koymuştur, zira, demokrasinin, ayaklanma ve devletler arası sivil savaş üzerindeki yatıştırıcı etkileri de zaten belgelenebilir (Muller ve Weede 1990; Hegre ve diğerleri 2001). Demokrasi ve demokratikleşme, tek başına varılmak istenen nokta değil, aynı zamanda, politik şiddetle mücadele edebilmenin araçlarıdır da.³ Demokrasiyi arttırmak ve sigorta etmek için ne yapmalı?

Lipset (1994) ya da Boix ve Stokes (2003)'e göre, demokratik rejimlerin gerçekleştirilebilirliği ve demokrasiye geçiş ihtimali, ekonomik gelişmişlik düzeyine bağlıdır. Bir ülke ne kadar müreffehse, demokrasi haline gelmesi ve o şekilde kalması o kadar muhtemeldir. Çünkü, bu sav, güçlü bir şekilde, ulus ötesi çalışmalar vasıtasıyla, akla gelebilir diğer belirleyicilerden ya da demokrasinin ön koşulundan çok daha iyi desteklenmiştir. Demokrasinin ilerlemesinin, fakir ülkelere yardım eli uzatmayı gerektirdiğini tartışabiliriz. Bu yardım, farklı yollarla sağlanabilir.

İlk olarak, müreffeh ülkeler, başka ülkelerdeki kapitalizmin veya ekonomik siyasaların yasal oluşumlarını etkilerler. Bu etki meselesinin hangi boyutta olduğu, Soğuk Savaş süresince, bir bölümü Sovyetler Birliği tarafından ve diğer bölümü ABD tarafından etkilenen, bölünmüş uluslar tarafından kanıtlanmıştır. Batı Almanya, Güney Kore ve Tayvan gibi, ABD etkisinden faydalanan ekonomiler, Sovyet modelinden esinlenen Doğu Almanya, Kuzey Kore ve Çin anakarasından çok daha fazla yol kat ettiler. Çin, sosyalist uygulamalardan kendini azat etmeye başladıktan ve 1970'lerin sonlarında, kapitalizme ağır ağır ilerlemeye başladıktan sonra, yirmi yılda, kişi başına gelirini dört misli artırdı ve Rusya ile kişi başına gelirdeki ön altıya birlik farkı hemen hemen kapattı (Weede 2002). Tavsiye düşüncesi çok dar biçimde düşünülmemeli.

² Rummel (1994) gibi Harff (2003) de, otokrasi ve politicocccide –siyasal sebepli yaygın cinayet- arasındaki ilişkiyi belgelemişti, fakat, onun bu konudaki verileri sadece 1955'ten sonrasını kapsamaktadır.

³ Esasen, yarızorlayıcılık, politik şiddet ile, otokrasi ve demokrasi ile olduğundan daha yakın ilişkiindedir. Otokratik yönetimlerin, mezarlıktaki yurttaşın barışını sağlayabilmelerine rağmen, otokrasilerin bazen milyonlarca insanı öldürmelerinden ötürü, bu, açık olarak, istenilmeyen bir durumdur.

P i y a s a

Başarılı ülkeler, rekabet için bir model oluşturarak, diğerlerine üstü kapalı biçimde tavsiyede bulunmuş olurlar. Genel anlamda, en iyi kurumsal öneri ve siyasa önerisi, “ekonomik özgürlüğü arttırma” olarak özetlenebilir (Berggren 2003; Kasper 2004). Ulus ötesi çalışmalar (Dollar 1992; Edwards 1998; Haan ve Sierman 1998; Haan ve Sturm 2002; Weede ve Kämpf 2002), ekonomik özgürlük ya da ekonomik özgürlükteki iyileşmelerin, büyüme oranlarını arttırdığını gösteriyor.⁴ Ekonomik açıklık ya da ihracata dönüklük, ekonomik özgürlüğün bir parçasıdır.

İkinci olarak, müreffeh ve demokratik ülkeler, yoksul ülkelerin ihracatı için açık pazarlar sağlayabilirler. Oldukça açık bir ABD pazarı olmaksızın, ne Japonya, ne de Batı Avrupa'nın ulusları, II. Dünya Savaşı'nın korkunç mirasının üstesinden gerçekte olduğu kadar çabukça gelebilirlerdi. Oldukça açık bir ABD pazarı olmaksızın, Doğu Asya ekonomik mucizeleri asla gerçekleşmezdi. Güney Kore ve Tayvan, hâlâ yoksul kalabilir ve oldukça müreffeh ve demokratik olmak yerine, otokratlar tarafından idare ediliyor olabilirlerdi.

Üçüncü olarak, zengin ve demokratik ülkeler, yoksul ülkelere FDI sağlayabilirler. Çin Halk Cumhuriyeti'ndeki sözde hâlâ komünist olan rejim bile FDI'nın önemini anlamış durumda. Şu da var ki, FDI, sadece büyüme ve refahı ilerletmez, demokratikleşmeye doğrudan yardım da eder (de Soysa ve Oneal 1999; Burkhart ve de Soysa 2002; de Soysa 2003).

Dördüncü olarak, zengin ve demokratik ülkeler, ekonomik yardım sağlayabilirler. Genellikle, ABD ve Japonya gibi büyük ekonomiler, Norveç ya da İsveç gibi küçük İskandinav ekonomilerinden, görelî olarak çok daha az yardım sağlarlar. Fakat, yoksul ülkelerin ihracatına yönelik engeller, ABD'de en düşük ve Norveç'te en yüksek düzeydedir. Halbuki, yoksul ülkelere yapılan Avrupa yardımının en büyük payı, hükümetler tarafından sağlanır iken, ABD özel bağıışı, ABD resmî gelişme yardımından 3.5 kat fazla olabilmektedir (Adelman 2003, 9). Yoksul ülkelere zarar veren, tarımsal üreticilere zengin ülkelerce yapılan yardımlar, gelişme yardımından çok daha fazladır. Oysa ki, Afrikalı kişi başına düşen Avrupa Birliği yardımı, takribî olarak \$8 civarındayken, Avrupa Birliği ineği başına düşen yardım miktarı \$913'tür (UNDP 2003, 155-60). Bununla beraber, yardım için kuramsal durum her

⁴ Teori ve kantitatif kanıt arasında bir boşluk vardır. Kuramsal olarak, ekonomik özgürlük düzeyi ve büyüme oranları arasında bir ilişki beklenir. Ancak, ampirik olarak, ekonomik özgürlükteki iyileşmeler ve büyüme arasındaki ilişki, özgürlük düzeyi ve büyüme arasındaki ilişkiden daha kuvvetli görünmektedir.

zaman zayıf olmaktadır (Bauer 1981). Yardım, hükümetleri güçlendirebilir ve serbest piyasayı baltalayabilir. Bu risk, hükümetten hükümete yardımda, devleti nadiren alıcı olarak seçen özel bağışla olandan daha fazladır. Kuşkusuz, yabancı yardımı, demokrasiyi arttırmaz (Knack 2004).

Ekonometrik çalışmalar, yardımın, büyüme oranlarını genel olarak arttırdığını ortaya koyamamıştır. Son zamanlarda yapılan çalışmalarda, yardım ve büyüme arasında eğrisel bir bağlantı olduğu ileri sürülmektedir (Hansen ve Tarp 2000). Buna göre, bir miktar yardım faydalı olmakla birlikte, çok fazlası zararlı olabilir. Ya da şartlara bağlı bir etki olarak, denilebilir ki, yardımların olumlu etkisi, yardımı alan ulustaki uygun politik ortama bağlıdır. Aksi takdirde, yardım boşa gitmiş olur (Burnside ve Dollar 2000). Bir görüşe göre, yardımın etkili oluşu, onun çok yönlü karakterinden ziyade, çift yönlü karakterine bağlıdır (Ram 2003). Yardımın etkinliği hakkındaki belirsiz bulgular ve büyük Batı ekonomilerince verilen resmî yardım miktarlarının düşüklüğü gibi sebeplerin her ikisi de, ekonomik gelişmenin insanların çabalarına, kuruluşlara ve politikalara bağlı olduğunu vurgular.

Faydalı dış etkenlere hâlâ gerek vardır. Müreffeh ve gelişmiş ülkelerin mevcudiyeti, az gelişmiş ülkeler için geri kalmışlığı ve doğacak fırsatları değerlendirmek için avantajlar doğurabilir (Barro ve Sala-i-Martin 1995; Olson 1996; Bleany ve Nishiyama 2002). Az gelişmiş ülkeler, gelişmiş ülkelere teknolojiyi ödünç alabilir ve böylece ekonomik gelişmişlikteki Batılı öncülerden daha hızlı gelişebilirler. 1960'lara kadar ki Japonya ve Doğu Asya Kaplanları ekonomileri, geri kalmışlığın avantajlarını etkili bir şekilde kullanmıştır. Şu anda Çin, Hindistan ve Güneydoğu Asya'nın bazı bölümlerinde de durum böyledir. Eğer müreffeh Batı ekonomileri, korumacı engellemeleri bırakır ve fakir ülkelere açık pazarlar sağlarsa, az gelişmiş ülkeler FDI'yi kabul ederlerse, ihracata yönelik gelişme stratejisine yönelirlerse -Çin, Güney Kore ve Singapur'un Hindistan ve Endonezya'dan daha başarılı uyguladığı gibi (Drèze ve Sen 1995)- herkes için istihdam yaratırsa, elde edilecek fırsatlar artacaktır. Avrupa ve Japon tarım pazarları ve Batı tekstil ve giyim pazarları zengin ülkelerin fakir ülkelere yardım eli uzatmak konusundaki sürekli isteksizliklerini ortaya koyar.

2003 yılının Eylül ortasında, Dünya Ticaret Örgütü toplantısının çökmesi, yoksul ülkeler için bir trajediydi. The Economist ve Dünya Bankası'na göre, "başarılı bir Doha Round, küresel geliri, 2015 itibariyle yıllık 500 milyar doların üzerine çıkarabilir. Bu kazancın %60'ı fakir ülkelere giderek, 144 milyon kişiyi yoksulluktan kurtarmaya yardımcı olabilir. Birçok fakir ülke-

P i y a s a

nin kazancı, birbirleri arasındaki serbest ticaretten elde edildiğinden dolayı, zengin ülkelerin tarım sübvansiyonlarının azaltılması ve kuzeyde daha fazla açık pazarın oluşturulması ayrıca faydalı olabilirdi. Ama böylesi bir ödül artık yok” (“The WTO under Fire” 2003, 29).

Örnek teşkil eden modellerin sağlanması kadar önemli olan bir diğer husus da, yoksul ülkelerin, kendilerini kötü politikalara teslim etmeleri konusunda, zengin ülkelerin baskılarının olmaması gerektirir. Küresel emek standartları, bu türden baskının önemli bir örneğidir. Dünya Bankası, emek standartlarının asgarî ücrete ilişkin bölümü ile ilgili olarak, bu etkiyi yıllar önce görmüştür:

Düşük ve orta gelirli ülkelerde, asgarî ücrete tabi olan kesim, nadiren en çok muhtaç olan kesimdir. Gerçekten muhtaç durumda olanlar, kırsal kesimde çalışan veya kayıt dışı pazarda çalışan ve asgarî ücretle korunmayan kesimdir. Asgarî ücret mevzuatının korumaya çalıştığı kayıtlı çalışanlar, daha az himaye edilen çoğunluktan çok daha fazla kazanmaktadır. Bazen farklar çok aşırıdır. Côte d’Ivoire’de çalışan kentli bir inşaat işçisi, kırsal kesim ücret oranının 8.8 katını, Hindistan’da çalışan bir çelik işçisi ise, 8.4 katını kazanır (...) Asgarî ücret ve diğer düzenlemeler, masraf ve çalışanlara fazladan ödeme gerektirdiği için, resmî istihdamdan caydırıcı uygulamalardır. Bu uygulamalar, yasal istihdam içinde yer almak isteyen fakir kesime darbe vurmaktadır. (World Bank 1995, 75)

Hindistan’da işgücünün yüzde 10’undan azının kayıtlı ve imtiyazlı ekonomik sektörlerde çalıştığı tahmin edilmektedir (Mitra 1998, 6). İşgücünün yüzde 90’ından fazlası asgarî ücretten veya diğer emek standartlarından faydalanamaz durumdadır. Gerçekte, Batı’nın, yoksul ülke çalışanlarının ücret arttırımı konusundaki talepleri, içten pazarlıklı bir insan severlik kisvesi altında, rakiplerinin masraflarını arttırma isteğinden başka bir şey değildir.

Kapitalist Barışın Anlamı ve Sınırları

Daha önce, daha dar bir kavram olan “demokratik barış” yerine, geniş bir kavram olan “kapitalist barış” a gönderme yapmıştım. Neyse ki, kapitalist barışa giden yoldaki bazı önemli basamaklar, yatıştırıcı bir etki gösteriyor: refah veya yüksek düzeydeki ortalama gelir, demokrasinin finansal kapasitesine katkıda bulunur. Bir ülke, refahı, ekonomik gelişme sayesinde elde eder. FDI, gelişmenin yanı sıra, aynı zamanda, demokratikleşmeyi de teşvik eden faydalı bir temel koşuldur (Burkhart ve de Soysa 2002). İhracata yönelme,

aktif dış ticaret, FDI akışı ve ekonomik açıklık, ekonomik büyümenin diğer faydalı bileşenleridir (Dollar 1992; Edwards 1998; de Soysa ve Oneal 1999; Bleany ve Nishiyama 2002). Önceden iddia edildiği gibi, uluslararası ticaret, ticaret yapan uluslar arasındaki savaş riskini azaltır. Böylece, yararlı bir vasıta (yani serbest ticaret), doğrudan ve dolaylı olarak (refah ve demokrasi yoluyla) arzu edilen bir sona ulaşmaya yardımcı olur: yani uluslar arasındaki savaşın önlenmesi. Bununla birlikte, ekonomik açıklık, aynı zamanda, sivil şiddet (de Soysa 2003) ve soykırımlar ya da diğer siyasal kitle cinayetleri (Harff 2003) riskini de azaltır. Ticaret, savaşları engellemenin yanı sıra, iç istikrarsızlığı ve şiddet riskini de aşağı çeker (Henderson ve Singer 1999; World Bank 2003). Kapitalist barış stratejisinin siyasa sonuçları basittir: ekonomik özgürlüğü ve küreselleşmeyi teşvik etmek. Eğer siyasa başarılı olursa, daha fazla refah sağlanır, daha fazla demokrasi olur, ve bu da, daha az iç savaş ve devletlerarası savaş demektir.

Son olarak, kapitalist barış stratejisi, depolitizasyon siyasasına dayanır. Kapitalizmin etkisi altında, maddî refah, politik etkilerden ziyade, daha çok, piyasa başarısına bağlıdır. Kapitalist barış, evrensel bir etik ve kabul görmeye dayanır (Giersch 1995). Serbest ticaret veya yerli ya da yabancı üreticiler arasında, ırk ve topluluklar bakımından fark gözetmeme prensibi, tüketicilere en iyi ve en ucuz ürünleri satın alma konusunda yol gösterir. Çok defa, yoksul ülkelerdeki en fakir üreticiler, müşterilerine, zengin ülkelerdeki; ihtiyaç duydukları sermaye geliri veya sosyal güvenlik transfer ödemelerinin her ikisine de başvurabilen daha verimli üreticilerden çok daha fazla muhtaç olurlar.

Çağdaş sorunlara kapitalist barış stratejisi uygulamada, üç koşul kabul edilmelidir.

İlk olarak, bir kapitalist barış stratejisi, asgarî derecede bir devlet etkinliğini gerektirir. Mülkiyet haklarının kurulması, antlaşmaların yürütülmesi, iç istikrar ve hukuk düzeni, ya da en azından, onu “pazar-koruyucu federalizm” gibi ikâme etmek için bir ihtiyaç bulunmaktadır (Mantola, Qian, ve Weingast 1995). Şu da var ki, kapitalist barış stratejisinin demokratikleşme unsuru, keyfi olarak ele geçirme ve otoriter düzene muhtaçtır. Bu cümle, açıkça, başka bir güçlüğü işaret eder. Huntington’un birkaç yıl önce öne sürdüğü gibi, “sınırlanabilmesinden önce, otoritenin varolması gerekir” (1968, 8). Kaosun hakim olması, savaş lordları ve devlet başarısızlığı, kapitalist barış stratejisinin uygulanabilirliği için, bir ön koşul olarak ortaya çıkmaktadır. Bu ön koşulun nasıl kurulabildiğini analiz etmek, bu makalenin sahasının dışındadır.

P i y a s a

İkinci olarak, kapitalist barış stratejisinin Müslüman dünyaya uygulanabilirliği hakkında iyimser olmak için birkaç sebebimiz var. Her ne kadar, uluslararası terörizm sorununa bir çözüm olarak görülmesi de, Müslüman teröristlerin Müslüman olmayan müttefiklerini ve onların sempatanlarını reddetmek, problemin bir parçasının çözümünde etkili olabilir. Müslüman dünyası hakkındaki kötümserliğim iki kaynaktan ortaya çıkıyor. Müslüman medeniyeti, şimdiye dek, demokratikleşmeye, diğer Batılı olmayan medeniyetlerden daha tutarlı ve inatçı şekilde direndi. Türkiye, Müslüman bir demokrasi için hâlâ en iyi örnek, fakat, Türk demokrasisi, rejimin demokratik karakterini şüpheli yapan sekülerist askeri güçler tarafından güçlü biçimde idare ediliyor. Şu da var ki, her ne kadar, Atatürk 1920'lerde sekülerleşme sürecine başlamış olsa bile, onun başarısı yirmibirinci yüzyılın başlangıcında hâlâ müphem.

Bunun yanı sıra, bazı Müslüman ülkeler, petrol ya da diğer doğal kaynaklar bakımından zengin durumdadır. Yüzeysel bir bakışla, doğal kaynakların bolluğu, refah ve büyümenin ortaya çıkışını kolaylaştırır gibi görünür, fakat, bu örneklerde durum böyle değil. Bununla birlikte, neden, "günümüzde, bol miktarda kaynak gelirleri olan devletlerin, onların kaynak yoksulu karıştılarından daha kötü performans gösterdiklerine dair güçlü kanıt olduğunu" (Ross 1997, 297, Lal 1998, 3'e de bakılabilir) henüz bilmiyoruz. Belki, zengin kaynak gelirleri, elit yağmacı davranışı ve rant sağlamayı pekiştiriyor ve o suretle, kurumsal ve ekonomik gelişmeyi daha zor kılıyor. Her koşulda, kapitalist bir barış stratejisi uygulayabilmek, İslâm medeniyetinin kendi içinde, ya da o ve dünyanın geri kalanı arasındaki vahşet ve savaşı önlemede daha az muhtemel görünmektedir.

Hâlâ, başka yerlerde, özellikle de Asya'da işe yarayabilir. Bhalla (2002)'nin, diğerlerinden daha detaylı ve daha inandırıcı bir biçimde ileri sürdüğü gibi, insanlar arasındaki eşitsizlik, 1970'lerden beri, muhtemelen azaldı. Daha önemlisi, küresel yoksulluk da azaldı.⁵ 1980'lerde, insanlığın takribî olarak yüzde 43.5'i, günde bir dolar ya da 1985 satın alma gücü paritesine göre, bir dolar ya da daha azıyla hayatta kalmak zorundaydı. Milenyumdan sonra bu oran, yüzde 13.1'di. Bu ilerleme, eşit olmayan bir şekilde, dünyanın öbür tarafına yayıldı. Afrika bu anlamda en kötüsüyüdü. Asya, küreselleşmeye en fazla dahil oldu ve bu suretle en iyisini başardı. Asya'nın kendi içinde, insanlığın neredeyse yüzde 40'ının yaşadığı Çin ve Hindistan demografik devleri, en önemliler halini aldılar. Açıldıkça, daha önceki yıllardan çok daha hızlı

⁵ Dünya Bankası'nın Küreselleşme, Büyüme ve Refah (Collier ve Dollar 2002) çalışmasında, tahminlerde ve yargılarda daha fazla ölçülü, fakat ruhen benzerdir.

büyüdüler. Asya'nın ilerlemesinin düzeyi, Bhalla'nın orta sınıflar üzerindeki verilerinden bazıları aracılığıyla en canlı şekilde anlatılmaktadır. 1985'in satın alma gücü paritesi dönemlerinde, \$10 ve \$40 arasında bir günlük gelir ile bir orta sınıf bireyi saptanacak olursa, 1960'ın küresel orta sınıfı büyük ölçüde beyazdı. Bunun sadece yüzde 6'sı Asyalıydı. Milenyumdan sonra, küresel orta sınıfın yüzde 52'si Asyalıydı ve bu pay hâlâ artmaya devam ediyor.

Kapitalist barışın uygulanabilirliğinin önündeki önemli soru Çin'dir. Tayvan ve Güney Kore, yakın dönemde, kendisine yakın olan Konfüçyen medeniyetin demokratikleşmeye kalıcı engel olmadığını kanıtladı. Uzun dönemde, Çin'in yükselişi, gücün küresel dengesini alt üst edebilir. Tarihsel olarak, ulusların yükselişi ve gücünü kaybetmesi, çatışma ve savaş ile birlikte olmaktadır (Organski ve Kugler 1980; Gilpin 1981; Kugler ve Lemke 1996), fakat, kapalı FDI ve Çin ile Batı arasındaki, Çin ile ABD arasındaki, hatta Çin ile Tayvan arasındaki ticaret bağlantıları, "ticaret yoluyla barış" için bazı umutları hâlâ ayakta tutuyor. Çin'in 1990 ve 2003 arasındaki ihraçlarının sekiz kat büyüğünden daha iyi haberleri hayal etmek zor (Hale ve Hale 2003, 3b). Çin'in, güçlü ekonomik büyüme kaydı, demokratikleşme için gereken ekonomik ön koşulun bile, yirmi yıl veya fazlası içinde başarabileceğini göstermektedir.⁶ Bu nedenle, Çin ve Batı arasındaki bir kapitalist barış için görünüş, uzun vadede kötü değil. Son olarak, erken 2004'lerde, Hindistan ve Pakistan arasındaki hassas ilişkide bile, "ticaretin savaşla koz oynadığı" (Solomon 2004) akla gelebilir bir durum. Hal böyle olursa, kapitalist barış Asya'nın büyük bölümüne yayılabilir.

Üçüncü olarak, sosyal bilim analizlerinin mâlûm kısıtları akılda tutulmalı. Çünkü, sosyal bilimlerin meseleleri, genel olarak, siyasa başarısızlığı riskinin göz önünde bulundurulmak zorunda olduğu kesinlikten ziyade, –daha da kötüsü, güçlü olmaktan çok, zayıflar- olasılığa dayanır. Çin'in barışçıl demokratik ve kapitalist bir dünya düzenini seçmeye katılmasından yana olmayı ileri sürmeme rağmen, hiç kimse bu siyasanın işleyeceğini garanti edemez. Elbette, demokrasiye, tamamlanmamış bir geçiş ve onun devam eden riskleri (Mansfield ve Snyder 2002), demokratikleşmenin henüz ciddi olarak uygulamada oluşmadığı bir ülkede ortadan kaldırılamaz. Hâlâ, bir kapitalist barış stratejisi, ilke de riskli olsa dahi, Amerikan üstünlüğüne verilen önem

⁶ Çin'in ekonomik büyüklüğü, 2015 yılı civarında, satın alma paritesinde, ABD'ninkine eşit olabilir (Maddison 1998). Çünkü o zaman, Çin'in nüfusu, ABD'ninkinin beş katı daha büyük, kişi başına düşen Çinli geliri de, kişi başına düşen ABD'li gelirinin beşte biri civarında olabilir. Demokratikleşme, bu düzeydeki bir gelişmede, Tayvan ve Güney Kore'de henüz yeni başlamıştı.

P i y a s a

ve güçlü meydan okuyucuların yokluğu, serbest ticaret, refah, demokrasi, ve barış temelli daha iyi bir dünya inşa etme fırsatı, ortak risklerden çok daha ağır basıyor. Gelecek yıllarda, ABD, yüz milyonların hâlâ günde bir dolarla hayatta kalmak zorunda olduğu Çin'e, görece olarak daha büyük kazançlar sağlayacak kadar güçlü olacak.

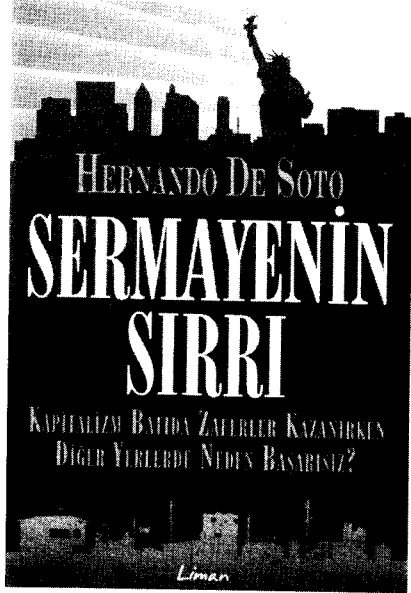
Sonuç

Küreselleşme, bir taraftan pazarı genişletmeye ve bu suretle işçi sınıfının artmasına ve verimlilik kazançları ile ekonomik büyümeyi hızlandırmaya işaret etmektedir. Öte yandan, özel menfaat grupları ve yanlış yönlendirilmiş politik aktivistlerce saldırıya maruz kalmaktadır. Küreselleşmeyi eleştirenler, sadece, serbest ticaret ve küreselleşmenin, gelişmekte olan ülkeler ve onların yoksul ve eksik istihdam halindeki işçileri için faydaları ve serbest ticaretin alıcılar için yararlarını göz ardı etmiyor, serbest ticaretin uluslararası güvenlik faydaları hakkında da neredeyse hiçbir şey bilmiyorlar. Kantitatif çalışma, kapitalist barış ihtimalini, serbest ticaret ve savaşın önlenmesi arasındaki nedensel bağlantıları temel alarak sağlamıştır: İlk olarak, serbest ticaret ya da ekonomik açıklıktan refaha ve demokrasiye ve son olarak da, demokratik barışa işleyen dolaylı bir bağlantı vardır; ikinci olarak, ticaret ve ekonomik anlamdaki bağımlılık, askerî çatışma riskini azaltmaktadır. Kapitalizm, ekonomik özgürlük, ticaret ve refahı teşvik etmekle barışı da teşvik etmiş oluyoruz.

Kapitalizmi teşvik eden akla gelebilir enstrümanlar, ekonomik özgürlük, serbest ticaret ve refah, kapitalizm ve ekonomik siyasaların kurumsal ve yasal kuruluşlarına yönelik tavsiyeyi de içerir. Bu tür bir tavsiye, eğer Batılı toplumlar yoksul ve çatışma eğilimli ülkelere rekabet için modeller sağlarsa, muhtemelen daha ikna edici olur. Yoksul ülke ihraçlarına yönelik zengin ülkelerdeki açık pazarlar, serbest piyasa kurumları ve siyasalar açısından güvenilirliği de doğurmaktadır. Böylelikle, fakir ülkelere, ihracata dayalı gelişme stratejisi kazandırılmış olur. Özel teşebbüsler vasıtasıyla gerçekleşen FDI'nın ve hatta Batılı özel kaynaklardan yoksul ülkelere yönelik yapılan bağışların, yoksul ülkelerin büyümesi yolunda, serbest piyasa pahasına devleti güçlendiren resmî kalkınma yardımından daha olumlu bir etkisi vardır. Zengin ülkeler, ne kadar çok kapitalist olursa, fakir ülkelere pazar, teknoloji ve yatırım kaynağı gibi etkili bir modeli o kadar fazla sağlarlar. Batılı uluslar, korumacılık ve sosyalizmin refah devletine ağır ağır sokulmasına direnmeyle eş zamanlı olarak, kendi ekonomilerini güçlendirmeli, Üçüncü Dünya'daki yoksul ülkelerin çoğunu iyileştirmeli ve çatışma ile savaşın önlenmesine yardım etmelidirler.

Teşekkür: Bu yazının daha önceki bir versiyonu, Mont Pelerin Society Asian Meeting, Sri Lanka, Ocak 10-15, 2004'te sunulmuştur. John O Neal (University of Alabama)'den, yeni çalışması hakkında gelen uzun bir mektup değerlendirildi. Wolfgang Kasper (CIS, Sydney, Australia)'dan gelen kritik yorumlar ve üç eleştirmen, yazının olgunlaşmasına yardım etti.

Çeviren: Orçun İmga

Zenginliğin ve refahın altında yatan en büyük faktör sermaye birikimidir. Bu Marx'tan Hayek'e neredeyse bütün iktisatçıların kabul ettiği bir gerçektir. Dünyanın en zengin ve iktisadi bakımdan en güçlü ülkeleri sermaye birikiminin en fazla olduğu yerlerdir. Ve, ne mutlu insanlığa ki, sermaye dünyanın her yerinde potansiyel olarak vardır. Ancak, Batılı kapitalist ülkeler sermayelerini iktisadi süreçlere tam olarak entegre etmeyi başarırken, dünyanın geri kalan yerleri bunu becerememekte ve bu yüzden fakir kalmaktadır. Ünlü fikir adamı ve sivil toplum aktivisti Hernando de Soto, birçok ülkede best-seller olan 'Sermayenin Sırrı' adlı eserinde bu olguyu ele alıp tahlil ediyor. Zenginliğe giden yolun nereden geçtiğini ve nasıl geliştiğini anlatıyor ve her ülkenin zenginliği yakalama imkanının bulunduğunu, hiçbir ülkenin fakirliğe mahkum olmadığını gösteriyor. Kelimenin tam anlamıyla heyecan ve umut verici bir kitap...

Piyasa